

Varga-Ötvös Béla: Élő műemlék – értékgazdálkodás¹

Mottó: „nemcsak az az örökség, amit elődeinktől kapunk, hanem az is, amit tovább adunk utódainknak.”

A címben jelzett kapcsolat rendkívül szerteágazó, sok műfajt érint, így a megközelítési módok eltérőek. Ezért, először az itt használt fogalmak értelmezési kereteiről és egymásra hatásairól lesz szó. Az értelmezések rövid meghatározásokat takarnak átfogó és közzgazdasági értelmezésben, a következőkre vonatkozóan:

- Érték (hozzáadott érték), épített és kulturális örökség, ill. ezek megújuló erőforrásokként értelmezése.
- Élő műemlék és rekonstrukció, az örökség-gazdálkodás és a fenntarthatóság összefüggései a városrehabilitáció és az ingatlangazdálkodás folyamatában.

Budavári Palota, 1935 (Kép: www.fortepan.hu)

Szemléltetésként két példát is felhozok: az „Élő Vár” koncepciót² (VÁR 25, 2012), ill. a Budavári Palota funkciórendszerével, rekonstrukciójával kapcsolatosan fejtek ki néhány gondolatot az élő műemlék és a kulturális örökség fogalmak jegyében.

FOGALMAKRÓL – STATIKUS ÉS DINAMIKUS MEGKÖZELÍTÉSEK

Érték. Sokféle értékfelfogás létezik, pl. műemléki, kulturális, tudományos, műszaki, gazdasági, sport. Mégis, van közös értelmezés. Az MTA Magyar Értelmező Kéziszótár (Akadémiai Kiadó, 1975) értékdefiníciója: „1. Vminek az a tulajdonsága, amely a társadalom és az egyén számára való fontosságát fejezi ki.” Köznapi értelemben: érték az, amit az ember, egy közösség annak tart. Azaz, az érték emberi kategória, ezért a közösségi élet során az *értékválasztás*, az *értékváltozás*, az *úértékelés* releváns és dinamikus jelenség.

Épített örökség: Megelőző történelmi időszakban keletkezett, meglévő épített környezet, függetlenül annak értékelésétől. **Építészeti örökség:** Minden olyan épület/építmény, valamint ahhoz rendeltetésszerűen tartozó terület együttese, mely hazánk történelmi, építőművészeti, műszaki emléke. **Élő műemlék:** Olyan műemléki jogszabállyal védett épület/építmény, amely funkcióval, használattal rendelkezik.³ Az első két meghatározásban az örökségi érték statikus jellegű. Az élő műemlék esetében a használat új (más) értéket, funkcionális tartalmat is hozzáad, mert az objektum gazdasági – hasznosítási – folyamat részévé válik. A használat emberi célok szerinti, érték szemléletű hasznosítást jelent, amely változást, ezzel *értékváltozást* idéz elő a hasznosítás dinamizmusától függően.

¹ Az előadás az „Élő műemlék – Rekonstrukció, de hogyan?” c. konferencián hangzott el a Pesti Vigadóban, a Magyar Művészeti Akadémia szervezésében, 2018. szeptember 6-án.

² Az „Élő Vár” koncepció az „A Budai Várnegyed hosszú távú (25 évre szóló) fejlesztésének stratégiai terve” (VÁR 25) c. dokumentumban jelent meg, generáltervező: Potzner Ferenc, Közti Zrt. - 2012.

³ A meghatározások a Magyar Építész Kamara Örökségvédelmi Fogalomtárából valók.

Kulturális örökség. Építészeti, régészeti és művészeti emlékek összessége: műemlék épületek, -településrészek, -települések; ásatási leletek; műalkotások (anyagi és szellemi): festmény, műtárgy, zene, irodalom; hagyományok (társadalmi, kulturális, néprajzi). A kulturális örökség elemei közé tartoznak – többek között – a műemléki értékek, a nemzeti emlékhelyek, a kulturális javak.⁴

Zeneakadémia épülete

Zeneakadémia – az élő műemlék, az épített és szellemi kulturális örökség megőrzésének és átörökítésének magyar modellje. (Kép: Darabos György, www.zenakademia.hu)

Örökségi érték – közgazdasági értelmezésben. A műemlék, az örökségi értéktárgy különleges, egyedi érték. „Szüksős jószág”, és mivel védett, ezért tartós (örök) érték. Statikus jellege ellenére, az egyedisége egyre értékesebb vagyonelemmé teszi. Értékváltozás, értéknövekedés keletkezik, amely az örökségi érték közösségi elismertségéből fakad. A felértékelődés gazdasági szempontból is realizálódik, kincsképzővé válik. Élő műemlék esetében további értéknövekedés vagy -csökkenés keletkezhet, mivel a használat visszahat az örökségi érték jövőbeni hasznosíthatóságára, hiszen, nemcsak az az örökség, amit kapunk, hanem az is, amit az örökséghez hozzáteszünk (vagy elveszünk). Közgazdasági nyelvezetben ez a **hozzáadott (elvett) érték**. Ebben megjelenik a múlt, a jelen és a jövő együttes kezelése, közéleti értékelése. A folyamat értékváltozást eredményezhet, akár a múlt részbeni újraértékelését is. Ld. barokk, eklektika, szecesszió, „szocreál” újraértékelési és újraértelmezési eseteit, nem beszélve a történelmi múlttól (pl. „a múltat végképp eltörölni”).

Értékalapú városfejlesztés: átfogó, összetett és aktív „értéktöbblet” előállítási folyamat. Cél, hogy több gazdasági és kulturális érték keletkezzék egy fejlesztési periódus végén, mint a kezdetén.

Fenntarthatóság. A fenntarthatóság általános meghatározása: „A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generáció szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket.”⁵ A lényeg: a jövő generációi legalább hasonló módon gazdálkodhassanak az élethez szükséges környezeti feltételekkel, mint a jelenleg élők. Az örökség-gazdálkodás és fenntarthatóság ebben az összefüggésben feltételezik egymást.

FOGALMI TARTALMAK EGYÜTTES HASZNÁLATA, STATIKUS ÉS DINAMIKUS ELEMÉK „JÁTÉKA”

Történeti környezet és városfejlesztés értelmezési kerete. A történeti környezet a **komplex múltat**, a természeti, az épített és a kulturális örökséget testesíti meg a településen. A településfejlesztés **komplex, jövőtervezési és dinamikus** műfaj. Fő feladata – az adottságok elemzése és a meghatározó trendek alapján – a múlt és a jövő komplexitásának összhangba hozása. Cél, hogy javuljon a helyi életminőség, a kulturális milió és a közgazdasági (értéktöbblet előállítási) környezet 10-15 éves távlatban. Jövőképet (konceptiót) alkot, hozzá megvalósítási stratégiát, programokat készít. Mondhatni, „örökségtervezést” folytat.

⁴ 2001. évi LXIV. tv. a kulturális örökség védelméről: „7. § 11. Kulturális örökség elemei: a régészeti örökség, a had-történeti örökség régészeti módszerekkel kutatható elemei, a műemléki értékek, a nemzeti emlékhely, a kiemelt nemzeti emlékhely és annak 61/I. § (3a) bekezdése szerinti településkép-védelmi környezete, valamint a kulturális javak.”

⁵ ENSZ Világforum „Közös jövőnk”. Brundtland-jelentés, 1987.

A konkrét tervezés során megkerülhetetlen az épített környezet használatának értékelése. Ezért alapvető és általános a kérdés: **Miért is merül fel a műemlékvédelem, a világörökségi státusz, a kulturális örökség iránti igény?** A nyers válasz: mert, *a ma embere elpusztítaná a korábbi korok örökségét*, ha útban van, ha éppen nincs rá szüksége, ha a megtérülési mutató úgy alakul. Adyval szólva: „valahol utat veszítettünk”. Vagyis, a jelenkor emberének rövidtávú, fogyasztási szokásától kell megvédeni a múlt épített és szellemi értékeit. A védetté nyilvánítás ugyanakkor értékszemlélet változást indukál mind az objektum esetében, mind az ingatlankörnyezetében.

Idetartozó felvetés: **Miért is merül fel a városrehabilitáció szükségessége?** Miért is jött létre ez a csak korunkra jellemző új városalkotó műfaj? A válasz az előbbi kiterjesztése: mert, a modern városfejlődés „vívmányai” kiüresítették a szerves, mintaadó, ezáltal tovább öröklődő közösségi, értékteremtő életformákat. A sajátos városi kulturális örökséget. („Valahol utat veszítettünk?”)

Újabb fogalom meghatározás kínálkozik fel: **kultúra**. Közismert, hogy a kultúra kifejezés a latin művelni igéből származik. A kultúra történeti és szociológiai megközelítésben: anyagi (tárgyak, építmények) és tudás elemekből, ill. értékekből (normákból, viselkedési szabályokból, eszmeiségből) tevődik össze. (Andorka Rudolf 1997) A kultúra egy adott társadalomban és környezetben az előző nemzedékek által létrehozott és felhalmozott **tudásjavak** gyűjteménye, amelyet öröklül kapunk, és, amely a következő nemzedékek életmódjának értelmi és érzelmi forrása. Tehát, a kultúra nemcsak művészeti értékekből áll. Átfogóbb tartalmú a hétköznapi kultúrafelfogásnál. A kultúra egy közösség életvitelét, létfenntartó körülményeinek generációkon keresztül kiérlelt kereteit és módját foglalja magában (lásd régészeti kultúrák).

A „tudomány mai állása szerint” ugyanakkor, a **kulturális javak nem öröklődnek**. Csupán, öröklül kapjuk tovább művelésre, mintaként, amely javakat gazdagíthatunk, de torzíthatunk is. A kollektív tudást, a kultúrát is művelni, használni kell. Miként az agrikultúrában, például: ha a szőlőt nem művelik évről évre, akkor elvadul, kipusztul.

Örökérvényűek Kodály Zoltán szavai:

*"Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egy-kettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának. Csak az a mienk igazán, amiért megdolgoztunk, esetleg megszenvedtünk."*⁶

Mesterkurzus a Zeneakadémián.
(Kép: www.zeneakademia.hu)

A történeti környezet, a városrehabilitáció és a kulturális örökség kapcsolatáról. Az épített örökség nem műemléknek épült, azt egy **életforma (városi kultúra) hozta létre** egykoron, és tartotta fenn, éltette generációkon át. Tartós használatra, tovább hasznosítandó örökségnek készültek. Az adott közösség együttes erőforrásként használja az anyagi-fizikai („statikus”) örökséget és a változó értéktartalmú szellemi-kulturális („dinamikus”) örökséget.

⁶ Kodály Zoltán, „Mire való a zenei önképzőkör? 1944”, in Kodály Zoltán, *Visszatekintés I.*, 154-157 (Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1982)

Következtetés: **Az életformában és annak fenntartásában rejlik a városrehabilitáció módszere és sikere.** Abban az életmódban, amely „üzemszerűen” érlel helyi kultúrát, megjelenítve azt pl. a lakó- és munkahelyek alakításában, a közterek használatában, a közéletben, a gazdálkodásban, a viselkedésben. Fennköltén ideidézhetjük: „A falak ereje nem a kőben van, hanem a védők lelkében”.⁷ Témánkra értelmezve: az „örökség ereje” nem a kőben van, hanem a „közösség lelkében”.

Kodály-módszer a 21. században. (Kép: www.zeneakademia.hu)

ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG ÉS FENNTARTHATÓSÁG

Általánosságban a tudás erőforrás. Új, hozzáadott értéket csak tudással hozhatunk létre. Az épített örökség összetett társadalmi tudást, aggregátumot hordoz. Közkinccs, kútfő, közvetítő objektum, azaz médium. Ha olyan funkciót, tartalmat (hasznosítást) kap, ami gyarapítja a tudást, az ismereteket, akkor tudásalapú befektetésnek ad teret, miáltal gazdasági erővé válik. Ebben megmutatkozik az élő műemlékiség, az értékgazdálkodás és a fenntarthatóság teljes spektruma: közös tudás, újrahasznosítás, új érték létrehozása.

Finanszírozási alapesetek. A kulturális örökség körébe tartozó műemlékek, épületegyüttesek, városnegyedek finanszírozására kialakult alapesetek:

- 1) **közpénz alapú** – állami, uniós, önkormányzati forrásokból, ahol a megtérülés hosszú távon realizálódik, elsősorban eszmei, tudati, tudásbeli módon.
- 2) **üzleti alapú** – magánforrások révén, ahol a megtérülésnek rövid- és középtávon jelentkeznie kell, ezért a hosszú távú (eszmei) haszon kétségesse válhat, ha a profitelv kerekedik felül.
- 3) **vegyes (közpénz + üzleti) alapú**, ahol a megtérülést az előző változatok kombinációja adja.

Eltérő a finanszírozási mód, ha **műemlék épületről** van szó, vagy ha a kulturális örökség tárgyát **városnegyed** és benne több ingatlanegyüttes képezi. Míg egy mégoly nagy ingatlant (pl. polgárház, kastély, vár) lehet közpénzből vagy üzleti alapon finanszírozni, addig egy városnegyed örökségi gondozása sokkal szerteágazóbb feladat, sokrétűbb az érdekrendszer.

Az élő műemlék és környezete, ill. a városrehabilitáció élővé tételének feltételeiről.

Közgazdasági értelemben kiindulópont, hogy az örökségi objektum és terület védett, ezáltal különleges érték. Erre fel lehet építeni értékgazdálkodási – értéktöbblet vagy hozzáadott érték előállítási – folyamatot, amelynek a sémája a következő:

- Az örökségi objektum ritka, „szükösen előforduló jószág”.
- Minél jobb a helyreállítása, keresett a funkciója, annál értékesebb („szükösebb”, egyedibb) lesz.
- Minél élhetőbb a környezete, a közvetlen közterület, annál használhatóbb, vonzóbb.
- Minél vonzóbb, annál több az üzleti lehetőség az ingatlanon és a környezetében.
- Már a megőrzés is gazdasági értéket hordoz a konstrukcióban (ritkaság, vagyonképzés).
- Tartós, maradandó, gazdasági értelemben is hasznosítható javak keletkeznek.
- Hozzáadott értéket termelő tematikus kínálat, termékcsalád építhető ki az ingatlankörnyezetben: kiállítás, vendéglátás, turisztikai és üzleti szolgáltatás, iroda, konferencia, szállás, egyéb.

⁷ Gárdonyi Géza: *Egri csillagok*, Dobó István beszédéből.

Következtetés: a hozzáadott értéket termelő termékcsalád „értéklánccá” transzformálásával a kulturális örökség objektum, a funkciója (használat) és környezete, az együttesükben rejlő tudás újratermelő, újrahasznosítható, azaz *megújuló gazdasági erőforrásként* jelenik meg. Itt is érvényesül az érték megítélésének statikus és dinamikus „játéka”.

ÉLŐ MŰEMLÉK ÉS VÁROSI KÖRNYEZETE HASZNÁLATA/HASZNOSÍTÁSA

Felvetődik a kérdés: megvannak-e a városi kultúra eredeti tartalmának helyreállításához szükséges gazdasági, közösségi, személyi, intézményi feltételek? Alakulnak ...

A kortárs városfejlesztésben régi-új trend érvényesül, ami a városi életmód 21. századi reneszánszáként is felfogható, a tarthatatlan és fenntarthatatlan városi mobilizáció ellenhatásaként. Egyfajta visszatérésnek vagyunk szemtanúi. Alapelvnek kellene lennie a belvárosias épületek és közterületek használatában, hogy az építéskori, eredeti vagy azzal rokon funkciók és használók (lakók, üzlettulajdonosok, stb.) telepedjenek meg, hiszen egy épület arra a legalkalmasabb, amire eredetileg létrehozták. Az eredeti funkciót pedig leginkább az eredeti, vagy ahhoz hasonló tulajdonos típus valósíthatja meg. Az „eredendő”, harmonikus egység újraélesztése a cél.

A főbb tényezők:

- **Fokozatos a visszatérés az autós korszak előtti világ köztér-használatához**, például: a gépjármű forgalom és a felszíni parkolás korlátozása, megszüntetése, a sétáló városrészek terjedése, a gyalogos- és zöldfelületek bővülése, a tömbbelső feltárása, a közterek „belakása”, teraszok és utcai közösségi helyek kialakítása.
- **Régi/új városhasználók** megjelenése: növekszik, ill. „újjaszületőben van” egyfajta vagyonosodó, mintaadó polgári réteg, aminek tagjai keresik és élnek az urbánus, belvárosias életet.
- **Új ingatlanpiaci szegmenssé** vált a védett épület eredetihez hasonló újrahasznosítása. Funkciók: lakás, iroda, székház, intézmény, vendéglátás, szolgáltatás, kiskereskedelem, közösségi termék.
- **Visszaáramlás** figyelhető meg a városkörnyékről a belvárosias környezetbe, mivel a belső területek élhetőbbé, funkciógazdagabbá váltak.
- **Fiatalok** belvárosba költözése, a közterek birtokbavétele, amely „vérfrissülést” eredményezett a régi környezetben régi-új életvitel formálódásával.
- **Smart city** (okos város) életforma megjelenése a digitalizáció nyomán, ami a lakó-, a munka- és a rekreációs terek összeérésével, a gyalogos, kerékpáros és közösségi közlekedés erősödésével jár.

ÉLŐ MŰEMLÉK, VÁROSREHABILITÁCIÓ – „ÉLŐ VÁR” (VÁR 25)

Az elvi értelmezések után szemléltetésként kitérek konkrét példákra. Nevezetesen, a Budai Várnegyed fejlesztési lehetőségeire, és azon belül a Királyi Palota funkciórendszerére, rekonstrukciós ügyére. A két eset eltérő megközelítést kíván. A Budai Városnegyed fejlesztését nem lehet teljes egészében közpénzből finanszírozni, ezért az üzleti és a polgári élettel közös megoldást szükséges kialakítani. A palota „fejlesztésében”, „hasznosításában” gyakorlatilag csak közpénz források jöhetnek számításba állami tulajdon volta és a magyarság tudatában betöltött kiemelkedő szerepe okán. A haszon hosszú távon és a nemzeti identitás erősödésében, az ismeretek bővülésében jelenik meg. A polgárvárosban értelemszerűen vegyes megoldás lehetséges.

Az eseteket az *“Élő Vár” – VÁR 25⁸* c. koncepció és stratégia alapján mutatom be.

⁸ *A Budai Várnegyed hosszú távú (25 évre szóló) fejlesztésének stratégiai terve – KÖZTI, 2012, vezető tervező: Potzner Ferenc. Az itt közölték a dokumentum város- és ingatlanfejlesztési kötetében megjelent gondolatok alapján készültek (szerző: Varga-Ötvös Béla).*

A dokumentum koncepcionális jövőképe: **„Élő Vár” - hagyomány és megújulás. A történelmi szerep rehabilitációja.** A történelmi szerep: *A Budai Várnegyed a magyar történelem, államiság és a magyar kultúra, valamint a magyar városi kultúra színtere. Szimbolikus és mintaadó. Szakrális és szekuláris.* Az „Élő Vár” koncepció célja, tartalma: a Budai Várnegyedben – a polgár városban, a palota negyedben, a várlejtőkön – meglévő egyedülállóan összetett, kompakt történelmi, a magas közjogi és a gyakorlatilag teljes városi funkcióspektrum megtartása, tovább éltetése, gazdagítása. Egyúttal, a legmagasabb minőségi szint elérése a funkciók mindegyikében. A városépítő és -használó kulturális örökség „művelésének” szellemében pedig a fenntarthatóság megvalósítása.

A megtartandó fő **funkciókat** a történelmi szerep és a városrehabilitációs igény (élő vár – élő műemlék) szerint a következő módon csoportosítottuk:

- **Nemzeti szint:** identitástudat, „nemzeti szakralitás”, közgyűjtemények.
- **Államiság:** magas közjogi és állami intézmények.
- **„Vár” - város:** palota negyed, polgár város, várlejtők, Várkert Bazár, közterületek, parkok.
- **Önkormányzat:** közintézmények, közszolgáltatások.
- **Polgári szint:** város lakó és -használó, ill. közéleti funkciók, múzeumok, galériák.
- **Munkahelyek:** intézmények, szolgáltatások, irodák, kereskedelem.
- **Turizmus:** műemléki, művészeti, szakrális, vendéglátói, stb.

A Budai Várnegyed funkciógazdagságának megőrzése, tovább éltetése egyben lehetővé teszi bevételek képzését, értéknövelő projekt-, ill. befektetési lehetőségek, üzleti környezet kialakítását. A rendező elv: minél harmonikusabban érvényesülnek az egymáshoz tapadó lakó, kulturális, üzleti, irodai, vendéglátóipari, közigazgatási, vallási, szolgáltatási, turisztikai, stb. funkciók, annál elevebbé válik a Várnegyed. A hasznosítási folyamat (ld. „élő műemlék”) és az elvárt eredmény sémája:

- Befektetés az egyedi és védett ingatlanba és környezetébe.
- A vonzóvá váló közterülethasználat növekvő keresletet kelt.
- Területfelértékelődés indul be, tartós gazdasági – lakó, üzleti és vagyoni – érték keletkezik.
- Az értéknövekedés további tőkebevonási lehetőségeket kínál.
- Önfelfinanszírozó projektek megvalósítása.
- Értékalapú, önfenntartó városfejlesztés.

A városfejlesztési koncepció térszerkezeti alapképlete: Két Főtér – Egy Főutca

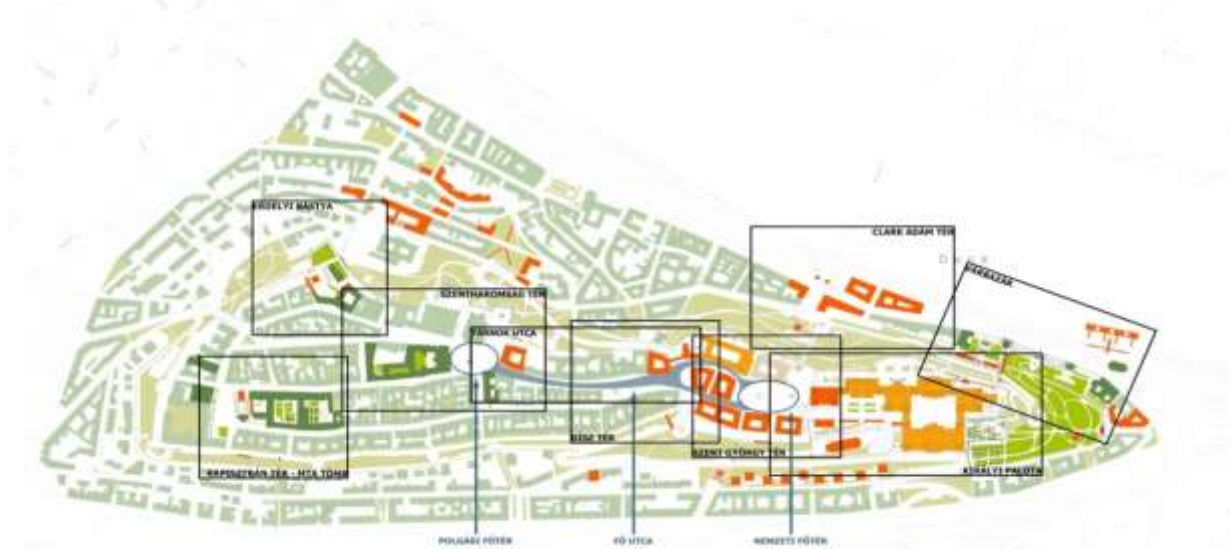

Főterek: *Szent György tér – a nemzet Főtere* a palota negyedben, *Szentháromság tér – a polgári Főtér* a polgár városban. **Főutca:** *Tárnok utca a Dísz térrel* együtt. (Ábra: Szabó Orsolya, 2012)

Az élő funkciók megtartása, működtetése és a finanszírozás kiegyensúlyozása térbeli megfeleltetést igényel, mert az ilyen nagy kiterjedésű és funkciógazdag területen minél többféle forrás bevonására, projektlehetőségek teremtésére van szükség. A térszerkezet történelmi, urbanisztikai örökséget őrzött meg: a polgári főteret a polgárváros centrumában és a „nemzet” főterét a palota negyedben, amelyeket klasszikus funkciójú főutca köt össze. Erre az alapképletre, mint egy gerincre építve, beavatkozási övezeteket alakítottunk ki azzal a céllal, hogy az állami, uniós, önkormányzati, magán, lakossági, és egyéb intézményi források, ill. gyűjtések, felajánlások együttesen jelenhessenek meg egy-egy karakteres területen.

Minden beavatkozási övezetet úgy formáltunk, hogy legyen benne magas piaci értékű (ún. prémium) ingatlan, amely mintegy zászlóshajóként vezérprojekteket hordoz bevételekteremtés és a környék felértékelése céljából. A hatalmas terület így mozaikszerűen, lépésről lépésre, de egységes térszerkezeti elv mentén újulhat meg. A funkciócsoportok működtetése és a térszerkezet összefüggő kezelésének követelménye miatt ún. hálózatos létesítmény rendszert is kialakítottunk, amely abroncsként fogja át a Várnegyedet.

A város- és ingatlanfejlesztés céljából kialakított beavatkozási övezetek, hálózatos létesítmények

Beavatkozási területek: 1. Kapisztrán tér, 2. Erdélyi bástya, 3. Szentháromság tér, 4. Tárnok utca - Disz tér, 5. Szent György tér, 6. Királyi Palota, 7. Várkert Bazár, 8. Clark Ádám tér, 9. Polgári övezetek (a többi, nem bekeretezett terület). (Ábra: Szabó Orsolya, 2012)

Hálózatos létesítmény-rendszer elemei: várfalak, közterületek, közlekedés, barlangok, kertek.

A várnegyed vázolt városrehabilitációs célú fejlesztéséhez összetett szervezeti rendszer is tartozik, amelynek tárgyalására itt nem térek ki.

BUDAVÁRI PALOTA – LEHETSÉGES FUNKCIÓK

A következőkben az épített és kulturális örökség, az élő vár (élő műemlék), az értékgazdálkodás és a fenntarthatóság kapcsolatára térek ki a Budavári Palota egy lehetséges funkciórendszerével összefüggésben. A haszon nemcsak jelentős turisztikai bevételekben, hanem és elsősorban a nemzeti identitás erősödésében, a történelmi és kulturális ismeretek bővülésében jelenik meg. Azzal a mottószzerű megjegyzéssel, hogy *az épített és kulturális örökség objektumainak rendbetételével párhuzamosan – időnként – az ismeretek és az identitástudat is helyrehozatalra szorul.*

A helyszín talán a legfrekvenciáltabb területe az országnak, a magyarságnak és természetesen Budapestnek. Az épületek első számú épített örökségeink és élő műemlékeink közé tartoznak, amelyekhez adekvát, élő kulturális örökségi tartalom (funkciórendszer) tartozik.

A palota rendbehozatala összetett ügy, ezért különös figyelmet, átgondoltságot igényel a múlt-jelen-jövő történelmi ívében. Sok elképzelés, terv létezik a palota funkcionális „berendezésével” kapcsolatban. Mégis, megkockáztatható, hogy széleskörű konszenzust élvez a megállapítás: a Budavári Palota elsősorban a magyar állam történelmi reprezentációja. Uralkodói – legmagasabb közjogi – székhely és rezidencia.

A Szent Korona és a koronázási ékszerek a Parlamentben (Kép: www.parlament.hu)

A magyar államtörténelmi hagyomány szerint a magyar államiség jelképe: a **Szent Korona**, aki mint absztrakt személy az ország és nem a király szimbóluma, ezért nem a király, hanem az ország koronája. Ha rendező elvként a palota funkciórendszerének középpontjába a Szent Korona elhelyezése kerül, akkor ebből logikusan következik, hogy az épület együttes eredetileg uralkodói funkcióra tervezett belső térszerkezete, díszítései, tárgyai ismét az eredeti küldetésüknek feleljenek meg.

A Szent Korona és a szentkorona-tan a magyar államépítő kultúra élő öröksége. Autentikus módon láttatja és értelmezi a magyar állam- és alkotmányosság-történet, a dinasztia- és politikátörténet összefüggéseit ezer éves távlatban. A Szent Korona elhelyezése a kupola alatt vagy a trónteremben ezért ideális megoldás. A palota funkcionális berendezése összefügg az épületrekonstrukció kérdésével. Az egyik fő, belső térszervező elem az enfilade, a tengelyre felfűzött teremrendszer volt. Ha a Szent Korona a palotába költözik, akkor azzal az enfilade helyreállítása is szinte magától értetődővé válik, mivel az északi főbejáratról a déli „E” épületig húzódó reprezentatív terem sor tökéletesen adekvát a következőkre:

- 1) a Szent Korona és a koronázási jelvények elhelyezésére,
- 2) a szentkorona-tannal való összefüggések és nemzetközi összehasonlítások megjelenítésére,
- 3) a magyar állam- és alkotmányozói történet bemutatására – a Vérszerződéstől a hatályos Alaptörvényig – minden korosztály és érdeklődési kör számára interaktív kiállításokkal, vetítésekkel, előadásokkal, animációkkal.
- 4) a jelenlegi gyűjtemények államtörténethez kapcsolódó értékeinek (pl. történelmi festmények, szobrok, kódexek, dokumentumok) kiállítására,
- 5) a vártörténelmi múzeum tematikus bővítésére.

Történelmi-kulturális örökségünk rendkívül gazdag és aktuális üzenetekkel teli. Egy példa **az állam(történet) és a fenntarthatóság** összefüggésére. 1351-ben a Budai Várban hirdették ki a megújított Aranybullát az ősiség törvényével, amely a földbirtokok feletti rendelkezést korlátok közé szorította. A jogszabály fél évezreden át – a XIX. század közepéig – érvényben maradt. Az „ősiség” elve azon alapult, hogy az ősi földvagyon nem a király és a földesurak, hanem a Szent Korona tulajdona (része), aki az ország egészét (területét és közösségét) testesíti meg. Az ország földje fölött a birtokos nem rendelkezhet korlátlanul, mert **biztosítania kell a következő nemzedékek „megélhetését” is.**

Aranybulla pecsét. Az alkotmánybírák az Aranybulla pecsét másolatát viselik talárjukon tisztességük jelképeként. (Kép: www.alkotmanybirosag.hu)

A törvény vegyesházi uralkodó, Nagy Lajos király idején keletkezett a jövő generációk (a megmaradás) iránt viselt felelősség jegyében. A törvényt azért hozták, hogy az ország létét biztosító földvagyon ne kerüljön idegen kézre, ne herdálódjon el. Láttuk, hogy a gyarmatosítás során milyen kiszolgáltatottá váltak népek a földjeik idegen tulajdonba kerülése által. A mai globális (föld)piacon hasonló tendenciákat tapasztalunk, hiszen a termőföld és a víz egyre „szűkösebb jószág”, tovább tágítva a fenntarthatósági problémakört. Az ENSZ már idézett, 1987-ben kiadott Brundtland-jelentése a hatszáz évvel korábbi ősiség tartalmával azonosan fogalmaz: „A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generáció szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket.”

Végül, egy megjegyzés (állásfoglalás?) a Budavári Palota rekonstrukciójával kapcsolatban, amelynek hogyanjáról heves viták zajlanak. A hitelesség, eredetiség műemlékes szakmai kérdéséhez nem kívánok hozzászólni. Mégis, annyi véleményt talán meg lehet engedni, hogy rekonstrukció-párti vagyok a Palota épületegyüttese és környezete helyreállításával kapcsolatban, benne a kupolával, enfilade-al, a reprezentatív termekkel, tetőidomokkal, Habsburg-lépcsővel, kertekkel, stb. Azzal, hogy az épüljön vissza, ami harmonizálható az utóbbi évtizedekben létrejött értékekkel, mint pl. a középkori feltárásokkal, az „új” várfalakkal, az át- és körbejárhatóság építményeivel. A régi és az új örökségi értékek, az állam- és vártörténetre alapozott funkcionális tartalom összhangja különösen izgalmas eredményt hozhat, új minőséggel, hozzáadott értékekkel gazdagítva és tovább éltetve nemzeti-kulturális örökségünket.

A konferencia címében feltett „*Élő műemlék – Rekonstrukció, de hogyan?*” kérdésre ezért a kérdőjel kiegyenesítése a válaszom: ***Élő műemlék – Rekonstrukció és Rehabilitáció, de hogyan!***

Budavári Palota, 1933 (Kép: www.fortepan.hu)